

Migracije: dobro ili zlo?

Tado JURIĆ

izvanredni profesor na Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu

Uvod

Danas postoji snažan pritisak da se imigraciju promatra kao nešto pozitivno, tražeći frazu koja bi ju afirmirala, primjerice, »raznolikost je bogatstvo«. Svi oni koji se usude preispitivati ovu postavku trebaju brinuti zbog neutemeljenih, ali ozbiljnih optužbi za rasizam. I to unatoč tome što je, između brojnih istraživača, Putnam dokazao da etnička raznolikost zapravo može smanjiti socijalnu koheziju, solidarnost, altruizam i međusobno povjerenje među ljudima.¹ I to ne samo između pripadnika različitih etničkih grupa, već i unutar svake grupe, odnosno život u etnički raznolikom okruženju može uzrokovati povećano nepovjerenje prema svima, uključujući i članove vlastite etničke grupe.

Cijeli koncept »rasprave« je takav da se ulazeći u nju može samo pogriješiti. Ilustrativan primjer donosi Sesardić: Ako bi se od nekog Nijemca tražilo da obrazloži zašto bi ga više zabrinulo useljavanje velikog broja ljudi iz Afganistana ili Nigerije u Njemačku nego iz Hrvatske, on bi morao ukazati na nešto po čemu se ljudi iz tih triju zemalja razlikuju. No, ako uspije pružiti takvo objašnjenje, može biti optužen za rasizam. S druge strane, ako ne može pružiti objašnjenje, bit će proglašen još većim rasistom jer nije mogao obrazložiti svoj stav.²

Važno je i kritički preispitati *mainstream* tezu da je migracija oduvijek postojala. S jedne strane, brojne su paralele koje pokazuju da je čovjek »biće migracija« (*homo migrants*). Primjerice, i sam izgon Adama i Eve iz raja može se shvatiti kao metafora za vječno čovjekovo lutanje (ovo temeljno iskustvo, međutim, ukazuje i na nesretan život koji iz njega proizlazi). Ipak, unatoč tome što se teza o čovjeku kao migrantu (*homo migrans*)³ provlači brojnim službenim dokumentima, migracija nije uvijek bila prisutna kao

ključna karakteristika ljudskog života. Sve do 2015. godine godišnje je između 0,6 % i 0,9 % svjetske populacije bilo pogođeno prekograničnim selidbama. Norma je tijekom najvećeg dijela ljudske povijesti bila sjedilački način života.

Teza o migracijama kao prirodnom ljudskom stanju naročito se provlači u službenom EU diskursu. Tako, navodno, nema ničega novog u tome što je 10 % hrvatskih građana iselilo iz Hrvatske od prijema zemlje u članstvo u EU-u. Međutim, analiza pokazuje da dok je istovremeno iz Hrvatske iselilo 18 % radno sposobnog stanovništva, iz Njemačke, Francuske i Britanije iselilo je svega 1 %.⁴ Sam ovaj podatak za sebe otvara potpuno drugu perspektivu unutarnjih EU migracija.

S druge strane, činjenica da je danas na svijetu oko 400 milijuna ljudi spremno useliti u Europu,⁵ te to i namjerava,⁶ nikoga ne bi trebala ostaviti ravnodušnim. Trećina cijele ljudske populacije koja će biti rođena do kraja ovog stoljeća, bit će rođena u zemljama u razvoju (preko tri milijarde ljudi). Ne treba iznenaditi što će veći dio pokušati migrirati u Europu. Naime, od 8 milijardi ljudi na svijetu danas, 2,3 milijarde živi u siromaštvu,⁷ što je gotovo 1/3 svjetske populacije. Međutim, kad pod parametrom blagostanja uzmemo pristup svim blagodatima modernog društva, poput dobrog obrazovanja, kvalitetne zdravstvene skrbi, odgovarajućeg stanovanja, sigurne hrane i posla, dolazimo do potpuno druge slike. Samo 1,4 milijarde ljudi imaju pristup svim ovim blagodatima,⁸ među njima i stanovnici EU-a. Ne treba čuditi ako i drugi ljudi žele participirati u ovakvu stilu života.

⁴ Jurić, Tado (2021). »Gastarbeiter Millennials«. Exploring the past, present and future of migration from Southeast Europe to Germany and Austria with approaches to classical, historical and digital demography, Hamburg, 2021, Verlag Dr. Kováč 355.

⁵ Gallup (2011)., Neli Esipova, Julie Ray, and Rajesh Srinivasan, The World's Potential Migrants. Who They Are, Where They Want to Go, and Why It Matters. https://www.migrationinstitute.org/files/news/gallup_whitepaper_migration-1.pdf

⁶ Gallupovo istraživanje provedeno je na 350 000 odraslih u 148 zemalja između 2007. i 2010. godine. Podatci su prilagođeni trendovima koji su uslijedili idućih 13 godina.

⁷ Svjetska banka, 2023, <https://pip.worldbank.org/home>.

⁸ UN 2023, <https://hdr.undp.org/content/2023-global-multi-dimensional-poverty-index-mpi#/indicies/MPI>.

¹ Putnam, Robert (2000). Bowling allone: the colapse and revival of American community, New York.

² Sesardić, Neven (2022). Konsenzus bez pokrića, ŠK, Zagreb, 197-205.

³ Vidi definiciju: <https://zeitgeschichte-digital.de/doks/front-door/index/index/docId/316>

1. Migracije kao konstanta ili anomalija

Od samih početaka ljudske vrste ljudi su tražili bolji i sigurniji način života putem migracija. Ova opservacija dovela je rane istraživače društva do pojednostavljenog zaključka da je čovjek prirodno sklon seljenju (*Wanderlust*),⁹ što se onda vremenom pretvorilo u tezu koja je postala gotovo pa tabu.

U antropološkom diskursu »homo migrans« smatra se poželjnim i proaktivnim bićem, a migracijska kretanja pokretačima ljudskog razvoja i pokazateljima napretka. Implicira se da oni koji se ne kreću zaostaju. Time je, prema Hofbaueru,¹⁰ stvoren temelj za jednu vrstu ideologije migracija. Istraživači migracija Dirk Hoerder¹¹ i Klaus Bade¹² naročito su pridonijeli ovom istraživačkom smjeru, a slijedili su ih postmoderni i lijevo-liberalni autori. Migrant je tako postao ljudski prototip, a mobilnost uvjet za ljudsku egzistenciju i temeljna ljudska karakteristika. Pravila egzogamije¹³ koja zahtijevaju da jedan partner napusti svoje pleme svjedoče o tome, baš kao i nomadski društveni sustavi.¹⁴

Prelazak s lova i prikupljanja na poljoprivredu, što je vezalo ljude za zemlju, pruža, međutim, suprotni argument. Stoga bi ispravnije bilo tvrditi da povijest čovječanstva neupitno uključuje i jedno i drugo: i kretanje i naseljenost. Kako to izražava povjesničar Michael Esch: »Ne bi smjelo biti nikakve sumnje da se tendencija prema sjedilačkom načinu života (...) od prijelaza na poljoprivredu jednako smatra normalnom kao i tendencija prema prostornom širenju.«¹⁵ Ova se pak spoznaja ne odražava u suvremenoj migracijskoj istraživačkoj literaturi. Prvenstveno se slijedi sliku koju su još 1930-ih predstavili Alexander i Eugen Kulischer, prema kojoj povijest može biti prikazana samo kao povijest migraci-

ja.¹⁶ Prema Badeovoj knjizi »Europa in Bewegung«, »migracija je dio ljudskog stanja kao što je rođenje, reprodukcija, bolest ili smrt«.¹⁷ Već i sam naslov knjige, »Europa in Bewegung« (*Europa u pokretu*) naglašava željenu sliku. Nova istraživanja migracija, osim nekoliko rijetkih iznimaka, slijede ovu dogmu o mobilnosti kao normalnom aspektu ljudskog života. Veliki dio suvremenih istraživanja migracija podržava ovu tezu, te se povjerenje u tu tvrdnju u znanstvenoj zajednici čini gotovo neporecivim.

Hofbauer,¹⁸ koji je napisao jednu od novijih i uopće rijetkih kritika migracija i ponudio drukčiju perspektivu cijelog izazova pred kojim se Europa nalazi, pokazuje da ovu sliku potiču kako utjecajni mediji, tako i mnogi politički akteri, organizacije, udruge, ali i akademska istraživanja. Za Hofbauera, ova se slika održava radi potrebe »globalističkih-neoliberalnih potreba moćnih grupa krupnog kapitala, dok se istovremeno glasovi koji se suprotstavljaju ovoj koncepciji suzbijaju«.¹⁹ I spomenuti povjesničar Esch tvrdi da ovakvo tumačenje povijesti služi neoliberalnim zahtjevima za prostornom i socijalnom mobilnošću te izražava zabrinutost da se povijesna istraživanja koriste za opravdanje globalnih zahtjeva za mobilnošću.²⁰

U ovom kontekstu često se tvrdi da su napredak i pokretljivost međusobno uvjetovani pa čak i da su sinonimi. Prema Mesiću, pak, iako su migracije bez sumnje igrale važnu ulogu u prijenosu civilizacijskih i kulturnih dostignuća s jednog područja na drugo, one nisu jedini niti najvažniji čimbenik civilizacijskog i kulturnog napretka u različitim dijelovima svijeta.²¹

Za razliku od rođenja, razmnožavanja ili smrti, što su prirodno ugrađeni u ljudsku sudbinu kao i u sudbinu drugih živih bića, prema Hofbaueru, to se ne može tvrditi za migracije. Činjenica da su ljudi uvijek migrirali ne znači nužno da je migracija, poput rođenja i smrti, uvjet ljudskog života.²² Unatoč snažnoj suvremenoj sugestiji da je migracija uvijek bila

⁹ Mesić, Milan (2002). Međunarodne migracije: tokovi i teorije; Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta, Zagreb, 12.

¹⁰ Hofbauer, Hannes (2018). Kritik der Migration: Wer profitiert und wer verliert, Promedia, Wien, 15.

¹¹ Hoerder, Dirk (2010). Geschichte der deutschen Migration vom Mittelalter bis heute, München: Beck.

¹² Bade, Klaus J. »Historische Migrationsforschung [2002].« Historical Social Research / Historische Sozialforschung. Supplement, no. 30, 2018, pp. 206–26. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/26419098>.

¹³ Norma sklapanja braka izvan vlastite socijalne grupe.

¹⁴ Vidi: Doret Funcke, Bruno Hildenbrand (2017). Ursprünge und Kontinuität der Kernfamilie – Einführung in die Familiensoziologie. Springer, Wiesbaden.

¹⁵ Esch, Michael (2008). Historisch-sozialwissenschaftliche Migrationsforschung als Delegitimationswissenschaft, Innsbruck – Wien – Bozen, 62.

¹⁶ Kulischer, Alexander & Eugen Kulischer (1932). Kriegs und Wanderzüge. Weltgeschichte als Völkerbewegung. With Alexander Kulischer. Berlin/Leipzig.

¹⁷ Klaus J. Bade (2000). Europa in Bewegung. Migration vom späten 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart, München: Beck, 510–515.

¹⁸ Hofbauer, Hannes (2018). Kritik der Migration: Wer profitiert und wer verliert, Promedia, Wien, s. 18.

¹⁹ Isto.

²⁰ Esch, Michael (2008), 61.

²¹ Mesić, Milan (2002). Međunarodne migracije: tokovi i teorije; Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta, Zagreb.

²² Hofbauer, Hannes (2018). Kritik der Migration..., s. 19.

prisutna kao ključna karakteristika ljudskog života, Hofbauer otvara potpuno drugu perspektivu i pokazuje da je do 2015. godine svega između 0,6 % i 0,9 % svjetske populacije godišnje bilo pogođeno prekograničnim selidbama. Norma je tijekom najvećeg dijela ljudske povijesti bila sjedilački stil života.²³

Prema autoru, uništavanje temeljnih uvjeta za život, ratovi, prisilna iseljenja i ekološke katastrofe predstavljaju ključne uzroke migracija. Većina njih je posljedica ljudskih djelovanja i proizlazi iz ekonomskih i/ili geopolitičkih interesa. Svako masovno seljenje odgovor je na ogromne regionalne ili društvene katastrofe u zemljama iz kojih se migrira. Hofbauer naročito naglašava da se migracije nerijetko pokreću u interesu kapitala, što se uvijek iznova može pratiti u povijesti zapadnih migracija.²⁴

I Mesić se, kao i Hofbauer, slaže da je naročito s modernizacijom i nastankom globalnog kapitalističkog sustava profit sve više utjecao na ljudsku mobilnost. Prema njemu, gotovo su sve imperijalne sile tijekom povijesti koristile migracije stanovništva kao sredstvo za ostvarivanje svojih imperijalnih ciljeva.²⁵ Deportacije, evakuacije, egzili, prisilni transferi i izbjeglištva događali su se tijekom cijele europske povijesti. U mnogim slučajevima te su migracije bile složeni oblici premještanja različitih grupa koje su odgovarale specifičnom vremenu i okolnostima tog razdoblja. Miroljubive i dobrovoljne migracije, kao što ih danas razumijevamo, bile su rijedak izuzetak i odnosile su se na pojedine društvene klase, kao što su plemići, trgovci, zanatlije i dr.²⁶ Selektivna migracija oduvijek je bila načelo, a ne neselektivna kao što je to slučaj danas.

I prema Žižeku, uzrok migracija masovnih razmjera danas leži »u globalnom kapitalizmu i njegovim geopolitičkim igrama samim sobom. (...) I ako ga radikalno ne promijenimo, uskoro će se izbjeglicama iz Afrike pridružiti i one iz Grčke i drugih europskih zemalja.«²⁷

»Svatko tko isključuje cijele regije svijeta i skupine stanovništva iz prosperiteta i društvene participacije, ne treba se čuditi ako se zbog toga društva raspadnu, a ljudi postanu vjersko-ideološki ekstremisti ili nastoje doći u našu zemlju. Prava prijetnja našem zapadnom obliku društva stoga leži u dinamici globalnog kapitalizma. To znači: moramo definitivno

braniti naše zapadne vrijednosti i, u tu svrhu, osloboditi se nerealne empatije i suočiti se sa stranim kulturama na stvaran način kako bismo s njima mogli suživjeti. Prije svega, moramo ukloniti ekonomske razloge za nastanak masovnih migracija.«²⁸

Znanstveni *mainstream* i politika ne žele se pak baviti takvim nužnim radikalnim promjenama. Umjesto toga, zatvaraju oči pred stvarnim okolnostima i inzistiraju na pozitivnom predstavljanju posljedica migracije. Kad se ovakav ideološki stav suoči sa stvarnošću, postaje jasno koliko je nerealan. Vienna Institute of Demography dugogodišnjim je istraživanjima dokumentirao globalna seljenja i proračunao da je godišnja stopa međunarodne migracije između 1960. i 2005. iznosila 0,6 % svjetske populacije, dok se u razdoblju između 2005. i 2010. povećala na 0,9 %. U apsolutnim brojkama, riječ je o 43,5 milijuna pojedinačnih migracija između 2000. i 2010. godine, naspram 7 milijardi ljudi koji nisu poduzeli takve korake.²⁹ Dakle, ponovno se potvrđuje da je norma sjedilački način života, a migracija odstupa od toga.

Međutim, međunarodna migracija se u proteklim godinama brže povećavala nego svjetsko stanovništvo. Prema UN-ovu izvješću, ukupan broj migranata povećao se od 2000. do 2015. godine s 2,8 % na 3,3 %. U 2015. godini 244 milijuna ljudi živjelo je izvan svoje domovine, a do 2017. godine taj se broj povećao na 258 milijuna.³⁰ Prema drugom UN-ovu izvješću, »Human Development Report«, globalno siromaštvo se iz desetljeća u desetljeće povećavalo. Godine 1996. svaki četvrti stanovnik Zemlje, odnosno 1,6 milijardi ljudi, živjelo je lošije nego 15 godina ranije. U 70 zemalja u razvoju dohodak po stanovniku bio je niži nego 20 godina prije.³¹ Čak je i Svjetski ekonomski forum u Davosu u svom izvješću za 2017. godinu primijetio da se jaz između bogatih i siromašnih širi kako u svijetu, tako i u pojedinim zemljama.³²

Petersen je pokušao pomiriti ova suprotstavljena gledišta na migracije. Koristeći mehanicistički pristup, zaključio je da društvena grupa, bilo da je

²³ Isto.

²⁴ Isto.

²⁵ Mesić, Milan (2002), 28.

²⁶ Isto, 27.

²⁷ Žižek, Slavoj (2015). *Der neue Klassenkampf. Die wahren Gründe für Flucht und Terror*, Ullstein Verlag, Berlin, 82.

²⁸ Isto.

²⁹ Studie des »Vienna Institute of Demography«, citirano u: Jochen Oltmer, *Globale Migration: Geschichte und Gegenwart* (Beck'sche Reihe), München 2017, 114.

³⁰ Vidi: UN.org, https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf

³¹ UNDP.org, 2023 GLOBAL MULTIDIMENSIONAL POVERTY INDEX (MPI) (2023). <https://hdr.undp.org/content/2023-global-multidimensional-poverty-index-mpi#/indicies/MPI>

³² Vidi: FAZ.net, <https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/weltwirtschaftsforum-davos/weltwirtschaftsforum-2017-net-working-soll-nicht-alles-sein-14668546.html>

u mirovanju ili pokretu, teži ostati u tom stanju sve dok nije prisiljena na promjenu. Čovjek, poput drugih živih bića, teži ukorijeniti se u okolini u kojoj je rođen, sve dok ga prirodni ili društveni (ekonomski, politički ili klimatski) razlozi ne prisile na selidbu.³³

Migracija je tako uvijek izraz nedostatka na licu mjesta.³⁴ Bez obzira na razloge, oni koji kod kuće ne pronalaze dovoljno izgleda za budućnost osuđeni su, dakle, prema ovom viđenju, tragati za srećom daleko od doma. A da bi i ostalo tako, prema Hofbaueru, to jamče neravnopravnost, neravnoteža u bogatstvu i ratovi.³⁵ Naime, tamo gdje raste kvaliteta života, mobilnost se smanjuje. Prema Fischeru,³⁶ sklonost selidbi općenito opada s povećanjem standarda.

2. Migracije: dobro ili zlo?

Rasprava o tome donosi li imigracija više dobrobiti ili štete društvu useljavanja traje već desetljećima. S jedne strane, argumenti se fokusiraju na značajne ekonomske prednosti imigracije, poput fleksibilnijeg tržišta rada, proširene baze vještina u društvu i poticanja inovacija. S druge strane, kritičari tvrde upravo suprotno i dodaju da imigracija ugrožava nacionalni identitet.³⁷ Iz ekonomskog aspekta, naročito se ističe gušenje cijene rada te tvrdi da dugoročno naseljeni imigranti na nacionalnoj razini troše više javnih sredstava nego što pridonose. Također se naglašava da integracija u pravilu ne uspijeva.³⁸

Jedan od najčešćih argumenata u korist imigracije je da imigranti često obavljaju poslove koje domaći radnici ne žele ili koje je teško popuniti. K tome se argumenti za imigraciju često pozivaju na ljudska prava i humanost. Tvrdi se da bi zemlje trebale pružiti utočište ljudima koji bježe od rata i progona, ali i siromaštva, te da bi trebale promicati otvorenost.

O kojem razmjeru izazova je riječ svjedoči procjena da je u svijetu trenutno 281 milijun međunarodnih migranata,³⁹ dok Gallupovo istraživanje pokazuje da

je istovremeno još 700 milijuna potencijalnih novih migranata.⁴⁰ Najveći intenzitet useljavanja u proteklih godinama doživjela je Europa sa 87,7 milijuna useljenika, a ne više SAD, Australija i Kanada kao tipične useljeničke zemlje. U širem kontekstu, Azija, koja je devet puta mnogoljudnija od EU-a, primila je svega 85,6 milijuna međunarodnih migranata.

Gledano s lijeve strane političkog spektra, migracije se u svim svojim pojavnostima (bile one radne ili ilegalne) smatraju uvijek nečim »dobrim«, dok se, s desne strane, uvijek smatraju »lošim«. Oba su pogleda do te mjere jednostrana da su pogrešna.⁴¹

Politička desnica, u pravilu, optužuje migrante za sve loše u zemlji kao i za porast osjećaja nesigurnosti. Pritom ne želi vidjeti da su sami migranti često žrtve nepodnošljivih životnih uvjeta i izrabljivanja. Taj se diskurs vjerojatno ne bi uklopio u namjeru desnice da na migrantima gradi svoj politički program, ali često i ksenofobiju, pa se ni ne spominje.

Zeleno-liberalni milje na migrantima pak »glumi sindrom pomagača« i odbija svaki uvid u različite funkcije migracija.⁴² Špekulanti i ulagači u brojnim industrijskim i uslužnim sektorima navijaju za konstantan priljev jeftine radne snage i s njim povezan pritisak na cijenu rada. Socijaldemokrati pak prepoznaju negativne učinke masovnih migracija na zemlje odredišta, ali se time ne usuđuju pozabaviti, da ih se ne bi okrivilo da su desničari.⁴³ Sve ove pozicije mogu se svesti na opservaciju da se zapravo na jednoj strani naglašava identitetska politika, na drugoj humanitarno pitanje, a na trećoj profit.

Prema Hofbaueru,⁴⁴ liberalne politike migracija i otvorene granice prikazuju se kao konsenzus o progresivnoj slici društva, a taj se »pseudoprogresivni« pogled poklapa s interesima globalnih korporacija. Za Hofbauera je, primjerice, zahtjev za otvorenim granicama ništa više doli zahtjev kapitalističkog sustava. Migracija je, prema njemu, »izraz globalne nejednakosti« i dovodi do konkurencije na tržištu rada (od čega kapitalistički sustav živi). O »win-win situaciji«, u kojoj svi pobjeđuju, ovdje ne može biti govora, što pak *mainstream* tvrdi. Umjesto toga, riječ je zapravo o »lose-lose situaciji« u kojoj svi dugoročno gube.

³³ Petersen, William (1966). A General Typology of Migration, *American Sociological Review*, Vol. 23, No. 3, 256-266.

³⁴ Knoflacher, Hermann (2006). *Weltreligionen und Kapitalismus. Kapitalismus gezähmt?* (Hrsg.), Echomedia, Wien.

³⁵ Hofbauer, H. (2023), *Guter Migrant, schlechter Migrant*, <https://www.nachdenken-in-bremen.de/migrant.htm>

³⁶ Fischer, Peter (1999). Richtige Antworten auf die falschen Fragen? Weshalb Migration die Ausnahme und Immobilität die Regel ist (86-94) u: *Migration in Europa. Neue Dimensionen, neue Fragen, neue Antworten*.

³⁷ Jurić, T. (2024). Argumenti za i protiv imigracije (u Hrvatsku): Kritička perspektiva, *Obnovljeni život* (u objavi).

³⁸ Isto.

³⁹ [Migratiodataportal.org](https://www.migrationdataportal.org/themes/international-migrant-stocks), <https://www.migrationdataportal.org/themes/international-migrant-stocks>

⁴⁰ Gallup (2011)., Neli Esipova, Julie Ray, and Rajesh Srinivasan, *The World's Potential Migrants. Who They Are, Where They Want to Go, and Why It Matters*.

⁴¹ Hofbauer, H. (2023), *Guter Migrant, schlechter Migrant*, <https://www.nachdenken-in-bremen.de/migrant.htm>

⁴² Isto.

⁴³ Isto.

⁴⁴ Hofbauer, H. (2018). *Kritik der Migration*, 256-260.

Naime, ciljane zemlje imigracije u Europi izložene su masovnom i politički željenom gušenju cijene rada. Popratni efekt takvih politika je da te zemlje zanemaruje vlastite obrazovne putove i umjesto toga se oslanjaju na uvoz kvalificiranih imigranata. S druge strane, kvalificirana elita poradi toga »bježi« iz zemlje, ali i domaći radnici, dok njihove doznake ne unapređuju domaću ekonomiju, kako *mainstream* tvrdi. Naime, te doznake ne unapređuju socijalne sustave zemlje podrijetla, već odlaze u pravilu na tekuću potrošnju. K tome, novčane doznake ne mogu nadoknaditi troškove iseljavanja mladih i inovativnih ljudi, pogotovo jer ostaju stari i oni kojima je potrebna njega, što dodatno opterećuje društva u zemljama podrijetla.⁴⁵

Za Hofbauera su migracije, dakle, u funkciji društvene podjele i u službi kapitala. Druga je Hofbauerova teza da su migracije k tome i znak dramatičnih društvenih razlika i svojstvene su kapitalističkom ekonomskom sustavu, a nipošto prirodna pojava. U ciljanim zemljama radi se o održavanju pričuvnog sastava »vojske radnika« koji je ključan za reguliranje plaća u imigrantskim zemljama. Osim toga, globalni kapitalizam zahtijeva mobilne radnike pa stoga i postoje čuvane četiri EU slobode, koje su ujedno i »četiri kapitalističke slobode – slobodno kretanje kapitala, roba, usluga i rada«.⁴⁶

Hofbauer kritizira i najprihvaćeniju teoriju migracija – teoriju privlačnih i potisnih faktora. Prema njemu, kako privlačni tako i potisni faktori velikim su dijelom u službi logike kapitala, a zatim se ideološki i medijski amortiziraju.⁴⁷ Koncepti se suptilno mijenjaju u odredišnoj zemlji (integracija stranog radnika), manje suptilno u zemlji podrijetla (doznake), dok se istovremeno društvene strukture uništavaju. Svaka se pak kritika prešućuje ili etiketira kao ksenofobija ili čak rasizam.

Međutim, dominantno medijsko i političko predstavljanje migracije kao znaka otvorenosti prema svijetu i raznolikosti sve više se suočava sa stvarnošću društvenih zbivanja. Primjerice, većina terorističkih udara u EU-u od 2010. do 2023. godine vezana je uz migrante.⁴⁸ Prema Bilandžiću, to ukazuje na disfunkcionalnost njihove integracije, ograničene sposobnosti obavještajnih sustava zapadnih država,

ali i poremećaje statusa azila.⁴⁹ Međutim, važno je naglasiti da znanstvene analize ukazuju da migranti ukupno nisu teroristi⁵⁰ i da je takvo generaliziranje kontraproduktivno.

Budući da strukturalna socijalno-ekonomska kritika migracija (kako unutarnjih EU migracija tako i iregularnih migracija) nedostaje ili se namjerno potiskuje, politička desnica može umjesto toga optužiti migrante, (najčešće) žrtve sve većeg globalno nejednakog razvoja, čime potiče rasistički i ksenofobni diskurs. Za politički desno orijentirane stvar je jasna, krivac je migrant. I to, prvo, što je postao migrant, a onda i zato što iznenada dolazi i donosi nemir u (malograđanski) poredak. Ako pretpostavimo da postoji iskren trud za pronalaženje istine u desnom stajalištu, taj trud je neuspješan zbog uskog pogleda i uočavanja samo jedne varijable cijelog procesa. Prema Hofbaueru, desni diskurs uočava problematiku tek u trenutku kad migranti u velikom broju pristignu u (jezgru) EU-a. Razlozi njihove mobilizacije u izvornim regijama jednako su im nebitni kao i pokretački faktori odredišnih zemalja. Desnom shvaćanju jednostavno nedostaje socijalno-ekonomski kontekst i (geo)politički okvir migracijskih tokova. Stranac naprosto smeta kad stigne pred vrata.⁵¹ Prema ovom viđenju, budući da su migranti u najvećem broju slučajeva žrtve nejednakosti u svijetu, njihovo pretvaranje u zločinca je nepošteno i netočno. Međutim, za desnicu ovo instrumentaliziranje migranata funkcionira vrlo uspješno kako bi mobilizirali svoje biračko tijelo.

Diskurs o migrantima kao počiniteljima kaznenih dijela široko je prihvaćen u Europi. Desne stranke njeguju taj diskurs i postižu uspjeh od Skandinavije do Italije i od Nizozemske do Bugarske. Strukturalna se kritika migracijskih režima, konkretnih dobitnika i gubitnika, međutim, izbjegava, a migrant stavlja u središte rasprave kao neprijatelj. Rasizam tako zapravo zamjenjuje kritiku globalizacije. U ovom diskursu, prijedlozi za navodno rješenje problema migracija postaju jednostavni. Posebne jedinice i zatvori na granicama, izgradnja zidova i postavljanje žičanih ograda trebali bi zaustaviti migrantske tokove. Primjerice, zid na američko-meksičkoj granici

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Hofbauer, H. (2023), Guter Migrant, schlechter Migrant, <https://www.nachdenken-in-bremen.de/migrant.htm>

⁴⁷ Hofbauer, H. (2018). Kritik der Migration, 181-185.

⁴⁸ Europa.eu (2021). Infografik – Terrorismus in der EU: Zahlen und Fakten, <https://www.consilium.europa.eu/de/infographics/terrorism-eu-facts-figures/>

⁴⁹ Jutarnji list (30. 10. 2023). »U zapadnoj Europi svi teroristički udari bili su vezani uz migrante. Hrvatska? Ne može se reći da nismo ugroženi.« <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-zapadnoj-europi-svi-teroristicki-udari-bili-suvezani-uz-migrante-hrvatska-ne-moze-se-reci-da-nismo-ugrozeni-15389233>

⁵⁰ Somin, Ilya, (2022). Does the Threat of Terrorism Justify Migration Restrictions?, <https://verfassungsblog.de/os5-migration-restrictions/>

⁵¹ Hofbauer, H. (2018). Kritik der Migration, 181-185.

svima je poznat. Istovremeno, ideja da se razvojne probleme i siromaštvo rješava zidovima i ogradama sve više se širi i u ostalim dijelovima svijeta.⁵²

Desnica, ali i dio ljevice, migrante krivi za deregulaciju tržišta rada i troškove u socijalnom sektoru, a liberali trebaju migraciju upravo kako bi ostvarili te uštede. S treće strane političkog spektra, dio ljevice oscilira između paralize i prihvaćanja liberalnih postulata. U tim postulatima migracija, u skladu s njezinom neospornom prihvatljivošću i multikulturalnom sljepoćom, postaje dogma koja se ne preispituje. Temeljna globalna nejednakost koja joj leži u osnovi ostaje nevidljiva ili se pretapa u humanitarno moraliziranje. Time se, prema Hofbaueru, zapravo migrantu koji je pogođen ratom, krizom ili uništenjem okoliša, te europskoj javnosti, zatvara pogled na funkciju migracije.⁵³

Pristaše četvrtog pogleda na migracije Hofbauer naziva »dobitnicima kulture dobrodošlice (Wilkommenskultur)«, a vidi ih u nevjesticama ideolozima kulture dobrodošlice koji se okupljaju oko različitih nevladinih organizacija i državnih institucija za humanitarnu pomoć. Oni svoju retoriku crpe iz stvarne uloge migranta kao žrtve, međutim, koju bezuvjetno prenose na funkciju migracije i time zaklanjaju pogled na učinak masovne imigracije kako na zemlje podrijetla, tako i na zemlje odredišta. »Njihov manjak veze sa stvarnim životom ne samo da je povezan s individualizacijom društvenih problema sukladno duhu vremena, već također pomaže mnogim zagovarateljima migracija da se prikažu kao humanitarci u svijetu koji postaje sve manje solidaran. Naime, pomoć siromašnom imigrantu može dati smisao vlastitom životu.« Međutim, prema Hofbaueru, to ne pridonosi rješavanju problema više nego desetljećima provođeni oblik razvojne pomoći koju zemlje EU centra pružaju tzv. »globalnom jugu.«⁵⁴

Na koncu, od koristi je pogledati i stav pape Franje o migracijama, koji je u više navrata izrazio svoje nezadovoljstvo aktualnim politikama migracija. U tim govorima Papa često predstavlja sebe kao zagovornika migracija i naglašava da su migranti blagoslov za Crkvu u Europi te da Crkva mora ostati dom za svakoga. U tom kontekstu, on poziva europske lidere da otvore svoje luke za migrante.⁵⁵ Ipak, Papa naglašava i da, kao što svatko ima pravo emigrira-

ti, tim više ima pravo ostati u svojoj zemlji i živjeti u njoj mirno i dostojanstveno.⁵⁶ U ovom kontekstu određeni autori dodaju kako je istina da su migracije legitimne, ali da one moraju pritom biti i legalne.

3. Doba migracija – izazov za nacionalnu državu

U dobi migracija, kako je 21. stoljeće nazvao Castles, važno je svakako naglasiti da je, osim profitne funkcije migracija, i nagli rast stanovništva presudan za tektonske migracijske promjene kojima danas svjedočimo. Rast je stanovništva u drugoj polovici 20. stoljeća bez presedana. Na primjer, prema procjenama iz 1650. godine, na Zemlji je ukupno bilo oko 545 milijuna ljudi. Tri stoljeća kasnije, ukupno svjetsko stanovništvo povećalo se za više od četiri puta, dosegnuvši broj od 2,5 milijarde ljudi. U razdoblju od 8 000 godina stanovništvu Zemlje trebalo je za udvostručenje više od tisuću godina. Nakon pojave globalne poljoprivrede, od 1750. do II. svjetskog rata, svjetsko stanovništvo udvostručavalo se pak svakih sto godina. S uspostavom programa javnog zdravlja u zemljama Trećeg svijeta sredinom 20. stoljeća, broj stanovnika udvostručio se za samo 36 godina. Ilustrativno, za prvu milijardu ljudi trebalo je milijun godina, za drugu milijardu 123 godine, treću 33 godine, četvrtu 14 godina, petu 13 godina, a šesta milijarda dostignuta je za samo 11 godina. U desetljeću od 1980. do 1990. godine broj stanovnika Zemlje porastao je za 923 milijuna – jednako broju stanovnika iz 18. stoljeća.⁵⁷ Danas je 8 milijardi, a prema optimističnoj projekciji UN-a, do 2050. godine na Zemlji će živjeti 9,4 milijarde ljudi.⁵⁸

U isto vrijeme, napredak u prijevozu i komunikacijama, zajedno sa smanjenjem troškova, omogućio je lakšu prostornu mobilnost potencijalnih migranata na velike udaljenosti. Istovremeno se također diljem svijeta sve brže šire intenzivna konkurencija i ekonomske krize. Pa tako društva koja su uvučena u globalizacijske procese pod nepovoljnim uvjetima (poput hrvatskog) postaju još više izložena »zakonima« svjetskog tržišta. Prema Mesiću,⁵⁹ naglo uvučeno u globalizacijske procese, hrvatsko je društvo u cjelini postalo još ranjivije nego 1990-ih. Čak i ako

⁵² Vidi: Branko Milanović, *Die ungleiche Welt. Migration, das eine Prozent und die Zukunft der Mittelschicht*, Suhrkamp Verlag, Berlin, 2016.

⁵³ Hofbauer, H. (2018). *Kritik der Migration*, 184-187.

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ <https://vijesti.hrt.hr/svijet/papa-poziva-na-paneuropski-odgovor-na-migracije-11051354>.

⁵⁶ [vaticannews.va \(2023\). https://www.vaticannews.va/hr/papa/news/2023-10/papa-franjo-scalabrini-migranti-rat-siromasi-okolis-zajednistvo.html](https://www.vaticannews.va/hr/papa/news/2023-10/papa-franjo-scalabrini-migranti-rat-siromasi-okolis-zajednistvo.html).

⁵⁷ Polšek, Darko (2003). *Zapisi iz treće kulture*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2003.

⁵⁸ UN, *World Population Prospects* (2022).

⁵⁹ Mesić, Milan (2014). *Međunarodne migracije – teorijski pristupi*, u: V. Puljiz, J. Tica, D. Vidović: *Migracije i razvoj Hrvatske. Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, Zagreb: Hrvatska gospodarska komora, 176.

ostvari bilo kakav kratkoročni ekonomski napredak i korist od globalizacije i integracija, cijenu će platiti onim najvrednijim: iseljavanjem mlade populacije kao svojevrsnim suvremenim »dankom u krvi«.

Dok su modernizacija i razvoj kapitalizma od samih početaka imali poremećajni učinak na postojeće ekonomske i društvene strukture, procesi globalizacije znatno su intenzivirali te učinke. To što poduzetnici posredstvom migracija iskorištavaju radnu snagu i konkurenciju na tržištu rada nije ništa novo – iskorištavanje rada kao robe u središtu je kapitalističke ekonomije. Nakon nafte, radna je snaga najfrekventnija roba na tržištu.⁶⁰ Međutim, ovdje se nailazi i na temeljnu proturječnost globalizacije. Dok iz središta globalizacije neprestano dolaze političari za ukidanjem svih prepreka slobodnom protoku kapitala i radne snage, ista ta središta nastoje navodno kontrolirati imigraciju. Ova proturječnost čini osnovnu dinamiku globalizacije, i istovremeno oblikuje perspektive i izazove doba migracija.⁶¹

Opći rezultat ovih dinamizama jest pojava kriza ekonomske nesigurnosti i prihvaćanje rizika kao normalnog stanja u društvu. Osim ekonomske dimenzije, globalne međunarodne migracije ubrzano razgrađuju tradicionalne i stabilne društvene oblike stvarajući neku vrstu postmodernog duha i ustrojstva.⁶²

Naročit pritisak dolazi iz smjera ideologije multikulturalizma. Budući da će nacionalna država opstati za dogledno vrijeme, multikulturalizam je pokušaj da se ona reformira »iznutra«, zamjenom etnički utemeljenog ekskluzivnog razumijevanja nacije novim, pluralnim.⁶³ Taj model ne zahtijeva asimilaciju ili integraciju pojedinaca i grupa pridošlica u nacionalni stereotip, kao uvjet dobivanja državljanских prava, već, štoviše, akulturaciju, koja podrazumijeva prilagodbu zajednice pridošlicama.

Cilj je ove ideologije, prema kritičarima, pretvoriti nacionalnu državu u multikulturalnu državu, a ovaj proces prvenstveno je izazvan međunarodnim migracijama. Hofbauer tvrdi da zagovornici migracija imaju za cilj spriječiti svaku okolnost koja bi dovela

do toga da radnici postignu sjedilački stil života i vežu se za mjesto na kojem su se ustalili. Ovdje su posebno targetirani sprečavanje jednake raspodjele blagostanja i nacionalna država. Naime, direktno napadati društvo blagostanja kod većine bi uključilo alarme, stoga se napadaju politički okviri, odnosno nacionalna država.⁶⁴ Budući da nacionalna država osigurava svojim građanima određena socijalna prava i socijalnu sigurnost, zagovornici migracija i globalisti⁶⁵ u ovome pak prepoznaju zapreku mobilnosti pa stoga nacionalna država stoji na putu viziji globalne slobode kretanja rada. Državljanstvo se stoga smatra »modernom verzijom feudalnih privilegija« te krivi za širenje nejednakosti u svijetu.⁶⁶

Prema Streecku, glavni je cilj neoliberalnog projekta »ukidanje nacionalne države« i uspostava »globalnog upravljanja«, kojemu na tom putu smetaju »populistički« pokreti koji mu se protive.⁶⁷ U središtu Streeckove analize nalazi se odnos neoliberalne ideologije prema (nacionalnoj) državi, tvrdeći da postoji paradoks unutar tog odnosa. Naime, neoliberalizam, s jedne strane, prezire državu, jer navodno ometa slobodno tržište, ali istovremeno, kad je riječ o zaštiti interesa korporacija, snažno zagovara državnu intervenciju.⁶⁸

Jedna od glavnih posljedica globalizacije predstavlja izazov tradicionalnom konceptu državljanstva poradi masovnih migracija.⁶⁹ Državljanstvo se, naime, počinje promatrati kao roba na tržištu. Prema Soysal, nacionalne države pretrpjele su fundamentalne transformacije, one postaju sve više instrumenti za implementiranje međunarodnih konvencija i normi o ljudskim pravima. Migrantska prava ostaju, doduše, »vezana uz određene države i njihove

⁶⁰ Mesić, Milan (2006). Multikulturalizam, Zagreb: Školska knjiga, 235.

⁶¹ Mesić, Milan (2014). Međunarodne migracije – teorijski pristupi, u: V. Puljiz, J. Tica, D. Vidović: Migracije i razvoj Hrvatske. Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju, Zagreb: Hrvatska gospodarska komora, 176.

⁶² Mesić, M. (2002)., Međunarodne migracije: tokovi i teorije, Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta, Zagreb, 2002, 126.

⁶³ Castles, Stephen, Miller, M.J., De Haas, H. (2022). The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World, 6. izdanje, Palgrave, London.

⁶⁴ Hofbauer, H. (2018). Kritik der Migration, 7-8.

⁶⁵ Globalist – netko tko vjeruje da gospodarsku i vanjsku politiku treba planirati na međunarodni način, a ne prema onome što je najbolje za određenu nacionalnu državu. Izvor: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/globalist>.

⁶⁶ Vidi: Christina Boswell & Gianni D'Amato (2012). Immigration and Social Systems: Collected Essays of Michael Bommers, Amsterdam University Press.

⁶⁷ Cipek, T. (2023). Prikaz knjige: Wolfgang Streeck. Zwischen Globalismus und Demokratie. Politische Ökonomie im ausgehenden Neoliberalismus, Suhrkamp, Berlin, 2021, Politička misao: Časopis za politologiju, Vol. 59, NO 2, 2022.

⁶⁸ Streeck, Wolfgang (2021). Zwischen Globalismus und Demokratie. Politische Ökonomie im ausgehenden Neoliberalismus, Suhrkamp, Berlin, 2021, 538.

⁶⁹ Castles, Stephen, Miller, M. J., De Haas, H. (2022). The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World, 6. izdanje, Palgrave, London, 26.

ve institucije«, no to je stvar organizacijske nužde, a ne više legitimacijskog načela.⁷⁰

Jacobson⁷¹ tvrdi da globalizacija mijenja karakter nacionalne države u tri aspekta. Prvo, temelj legitimacije države premješta se od entiteta koji utjelovljuje narodnu volju (nacionalno samoodređenje) ka entitetu koji unapređuje transnacionalna ljudska prava. Drugo, u tom razvitku sudstvo igra krucijalnu ulogu, kako nacionalno, tako osobito međunarodno (Europski sud za ljudska prava). Treće, državna birokracija pokazuje znakove rasta upravo u svezi s implementacijom ljudskih prava i pod utjecajem međunarodnih organizacija. Pri tome istaknutu ulogu u eroziji nacionalne države imaju supranacionalne institucije. Organizacija za europsku sigurnost i suradnju (OSCE) formulirala je tri ključna elementa novog međunarodnog poretka: 1) ljudska prava temelj su državne legitimacije; 2) izvor državnog autoriteta premješta se na transnacionalnu razinu; 3) država, paradoksalno, postaje sve važnija kao birokratski aparat nastupajućeg poretka.⁷²

Prema Castlesu, pod uplivom transnacionalnih kretanja ljudi i transformacijom načina na koji se socijalna i politička zajednica konstituira, nacionalna država postupno se rastače na svoje konstitutivne sastavnice, kao ponovno osamostaljene entitete: zajednicu, političku zajednicu i teritorij.⁷³ Ako se sadašnji trendovi nastave, teritorijalna je država na putu da postane teritorijalno-administrativna jedinica supranacionalnog pravnog i političkog poretka, temeljenog na ljudskim pravima.^{74 75} Nacija i država tako se razilaze.

Prema globalistima, samo je pitanje vremena kad se nacionalna država više neće moći prilagođavati novim zahtjevima, a da se fundamentalno ne promijeni.⁷⁶ Eksplicitno ili implicitno, ta pozicija računa da će novi pritisci, među kojima se najviše ističu

migracije i njihove posljedice na društva primitka, promijeniti nacionalni model državljanstva.⁷⁷

Prema kritičarima migracija, nacionalna država danas zbog navedenog gubi svaku sposobnost implementiranja imigracijske kontrole, eklatantan primjer čega nalazimo u EU-u zbog supranacionalnog režima u domeni migracija i izbjeglištva.⁷⁸ Time migracijski režim Europske unije dovodi u pitanje nacionalnu državu. Međutim, zbog toga ne samo nacionalna autonomija, nego i sama demokracija u ovom »svijetu bez granica« ostaje bez supstancijalne osnove. A budući da su vlade sve bespomoćnije, pravo njihova biranja gubi na značenju.⁷⁹

Od rješenja koja se javljaju kao odgovor na krizu istaknut ćemo ono Hartmannovo koje tvrdi da se s negativnim učincima globalizacije moguće boriti jedino povratkom na lokalnu ekonomiju. Ova ideja (utopija) podrazumijeva da sve što može biti proizvedeno u najbližoj okolici treba imati prednost nad globalnim tržištem. Jedino tako bi se sačuvala kako radna mjesta, tako i populacija u mnogim prostorima, a indirektno i nacionalna država.⁸⁰

4. Migracije i polarizacija društva

Rekwitz⁸¹ pokazuje da se navedene tektonske društvene promjene povezane s migracijama manifestiraju kao sve veća polarizacija društva. Autor smatra da su se u suvremenim europskim društvima oblikovala dva suprotstavljena društvena i politička bloka koji se temelje na odnosu prema dva tipa kulture. S jedne strane, postoji izrazito individualistička i kozmopolitska kultura koja se temelji na ideji o jedinstvenosti i posebnosti svakog pojedinca, koju naziva »hiperkulturom«. Nasuprot njoj je »kulturni esencijalizam«, tip kulture koji ističe pripadnost pojedinca zajednici, a središnjom se vrlinom naglašava

⁷⁰ Soysal, Y. (1994). *Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe*. Chicago: University of Chicago Press, 157-59.

⁷¹ Jacobson, David (1996). *Rights across Borders. Immigration and the Decline of Citizenship*, 5-11.

⁷² Isto, 11.

⁷³ Castles, Stephen, Miller, M.J., De Haas, H. (2022). *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*, 6. izdanje, Palgrave, London.

⁷⁴ Vidi: Mesić, Milan (2006). *Multikulturalizam*, Zagreb: Školska knjiga.

⁷⁵ Vidi: one world nation.

⁷⁶ Vidi primjerice: Rainer Bauböck (ed.) (2006). *Migration and Citizenship: Legal Status, Rights and Political Participation*.

⁷⁷ Mesić, Milan (2006). *Multikulturalizam*, Zagreb: Školska knjiga, 235-240.

⁷⁸ Ključni dokument za razumijevanje migracijskih politika EU-a je Dublinska konvencija, međunarodni ugovor koji određuje koja je država odgovorna za razmatranje zahtjeva za azilom podnesenog u državi članici Europske unije. Konvencija formalno još uvijek vrijedi, ali se faktički više ne primjenjuje. U Zajedničkom europskom sustavu azila zamijenjena je prvo Uredbom Dublin II, a potom Uredbom Dublin III. Izvor: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX:41997A0819\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX:41997A0819(01)).

⁷⁹ Mesić, Milan (2006). *Multikulturalizam*, Zagreb: Školska knjiga, 235-240.

⁸⁰ Hartmann, T. (2010). *Globalization Is Killing The Globe: Return to Local Economies*, https://www.huffpost.com/entry/globalization-is-killing_b_454091

⁸¹ Rekwitz, Andreas (2019). *Das Ende der Illusion. Politik, Ökonomie und Kultur in der Spätmoderne*, Suhrkamp, Berlin.

sposobnost pojedinca da se prilagodi društvu. Autor polazi od Bourdieuovih teza i vjeruje da su klase istovremeno kulturne, ekonomske i političke tvorevine, a ključna je karakteristika klase njezin način života.⁸²

Prema Reckwitzu, u središtu novog sukoba europskih društava borba je za »kulturnu hegemoniju« između stare srednje klase i nove srednje klase (klase po shvaćanju Webera). Vrijednosti nove srednje klase artikuliraju se kroz tzv. »zeleni kapitalizam«, globalizam, klimatske teme i rodna prava⁸³ te kroz liberalnu imigrantsku politiku. Na drugoj strani društvenog spektra raste srdžba rezignirane stare srednje klase čije se vrijednosti proglašavaju zaostalima i koja, u nedostatku političke artikulacije, sve više skreće k populizmu. Nova srednja klasa potiskuje vrijednosti teškog rada, discipline, jasne hijerarhije, zavičajnost, obitelj i nacionalnost, a u prvi plan postavlja kozmopolitizam, individualizam i ideju rodničkih prava.⁸⁴

Iako bi bilo za očekivati da bi nova srednja klasa bila više spremna na dijalog, studija »Mercator Forum« razotkriva klišeji koji tvrde da je urbano, lijevo orijentirano stanovništvo otvorenije od ruralnog, desno orijentiranog stanovništva, koje navodno prema *mainstream* stavu, ne prihvaća drukčija politička mišljenja. U stvarnosti je, prema navedenoj studiji, zapravo sasvim suprotno: ljudi konzervativnog stava, koji žive na selu i koji su nižeg obrazovanja, otvoreniji su prema onima koji misle drukčije.⁸⁵

U hrvatskom slučaju, Reckwitzova bi se teza ogleдалa na način da se prvi tip kulture zalaže za intenzivno useljavanje strane radne snage i otvaranje hrvatske nacije te u iseljavanju i neselektivnom useljavanju ne vidi nikakav razlog za paniku, a drugi u useljavanju i iseljavanju vidi ugrozu biološkog opstanka hrvatskog naroda. Sukob ova dva tipa kulture u Hrvatskoj će u ovom desetljeću postati osobito zoran u stavovima glede imigracije. Jedni će tvrditi da Hrvatsku može spasiti samo neselektivno useljavanje, a drugi će sve snažnije kritizirati imigracijsku praksu prema kojoj poslodavci po slobodnom nahođenju odlučuju o neograničenom uvozu strane rad-

ne snage, bez selektivnih kriterija (čime poslodavci zapravo diktiraju imigracijsku politiku Republike Hrvatske).⁸⁶

Stoga se, na tragu Reckwitzove teorije, novi politički sukob odvija u središtu hrvatskog društva. Na oba socijalna pola, onom izrazito siromašnom i onom izrazito bogatom, izgubio se svaki interes za aktivnim sudjelovanjem u politici: kod »prekarne klase« zato što njezini pripadnici smatraju da se ionako ništa ne može promijeniti (pa često izabiru iseljavanje), a kod najbogatijih zato što drže da uz pomoć kontrole nad ekonomijom kontroliraju politiku. Nova srednja klasa zalaže se za »kozmpolitisku Hrvatsku« i neograničeno neselektivno useljavanje stranaca, a stara priželjkuje povratak dijaspori i neki novi procvat hrvatskog identiteta. Razvoj situacije u cijeloj Europskoj uniji nedvojbeno ide na ruku prvima. Naročito jer od Europske unije ne treba očekivati veliku zabrinutost za identitetska pitanja, niti zajedničku migracijsku i demografsku politiku. EU, primjerice, više sredstava ulaže u borbu za rodna prava nego u borbu za ravnopravnost radnika.⁸⁷

Zaključak

Gledano s lijeve strane političkog spektra, migracije se u svim svojim pojavnostima (bile one radne ili ilegalne) smatraju uvijek nečim »dobrim«, dok se, s desne strane, uvijek smatraju »lošim«. Oba su pogleda jednostrana do te mjere da su pogrešna.

Politička desnica, u pravilu, optužuje migrante za sve loše u zemlji kao i za porast osjećaja nesigurnosti. Pritom ne želi vidjeti da su sami migranti često žrtve nepodnošljivih životnih uvjeta i izrabljivanja. Politička ljevica se pak poziva na puko humanitarno moraliziranje, ne ulazeći u pitanje uzroka migracija i njihovih izrabljivačkih struktura. *Mainstream* centar se pak poziva na imigracijsku ideologiju koja u pravilu kombinira neizbježnost fenomena i njegovu korisnost.

Na razini Europske unije, iako se pred svake izborne zagovaraju, stvarne volje za razvijanjem sveobuhvatnog koncepta migracijske i integracijske politike nema – i to kako u vezi slobodnog kretanja građana unutar EU-a, tako i u vezi useljavanja stranih radnika i azilantata. Tek kad bi takav cjeloviti koncept bio dostupan, moglo bi se jasno razumjeti iz kojih pobuda se provodi politika migracija u Europi. ■

⁸² Cipek, T. (2022). Osvrt na knjigu: Andreas Reckwitz, *Das Ende der Illusion. Politik, Ökonomie und Kultur in der Spätmoderne*. Suhrkamp, Berlin, 2019., Politička misao, god. 59, br. 1, 2022, str. 149-154.

⁸³ Isto.

⁸⁴ Reckwitz, Andreas (2019). *Das Ende der Illusion. Politik, Ökonomie und Kultur in der Spätmoderne*, Suhrkamp, Berlin.

⁸⁵ MIDEM.de, Polarization in Europe, https://forum-midem.de/wp-content/uploads/2023/08/TUD_MIDEM_Study_2023-1_Polarization_in_Europe.pdf

⁸⁶ Jurić, Tado (2023). Kako je Hrvatska od iseljeničke postala useljenička zemlja, *Prsten*, XVII (2023), 22; 94-99.

⁸⁷ Reckwitz, Andreas (2019). *Das Ende der Illusion. Politik, Ökonomie und Kultur in der Spätmoderne*, Suhrkamp, Berlin.